

บทที่ 4

ป่าประและชุมชนที่พึ่งพาป่าประ

ในบทนี้จะแบ่งหัวข้อสำหรับนำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ส่วน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการอธิบายสิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ ส่วนแรกคือการกล่าวถึงป่าประและทรัพยากรในป่าประเพื่อเป็นพื้นฐานว่าในป่าประมีทรัพยากรอะไรให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์บ้าง ส่วนที่สองจะกล่าวถึงชุมชนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าประเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ว่ามีชุมชนอะไรเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประบ้าง

รู้จักอุทยานแห่งชาติเขานัน

อุทยานแห่งชาติเขานันมีพื้นที่ต่อเนื่องกันอยู่ในท้องที่ตำบลกรุงชิง ตำบลนบพิตำ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอท่าศาลา และตำบลเขาน้อย ตำบลฉลอง ตำบลเทพราช ตำบลเปลี่ยน อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงทอดยาวตามแนวเหนือ-ใต้สลับซับซ้อน โดยเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราช 55 กิโลเมตร

อุทยานแห่งชาติแห่งนี้เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชในปี พ.ศ. 2531 ซึ่งอุทกภัยครั้งนั้นมีผู้ล้มตายจำนวนมากและก่อให้เกิดความเสียหายในทรัพย์สินของประชาชนอย่างมากเช่นกัน สาเหตุของความเสียหายมาทั้งจากน้ำหลาก ดินถล่ม และทะเลซุง คือมีซุงมาพร้อมกับน้ำหลากเข้ามากระแทกทำลายบ้านเรือนและชีวิตผู้คน จนเป็นเหตุให้รัฐบาลประกาศยกเลิกการให้สัมปทานป่าไม้ในปีต่อมา และทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมอบหมายให้กรมป่าไม้เลือกพื้นที่ป่าที่มีสภาพสมบูรณ์จัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งในที่สุดผู้เกี่ยวข้องได้เลือกป่าสงวน 3 ป่า คือป่ากรุงชิง ป่าเขานัน และป่าคลองเหียน ประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขานันตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2551)

อุทยานแห่งชาติเขานันมีเนื้อที่ประมาณ 272,500 ไร่ หรือ 436 ตารางกิโลเมตร พื้นที่อุทยานมีลักษณะเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน มีระดับความสูงตั้งแต่ 200 เมตรถึงยอดเขาที่สูงที่สุดคือยอดเขาใหญ่สูงประมาณ 1,438 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพื้นที่ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขาลวก อุทยานแห่งชาติใต้ร่มเย็น และต่อไปยังอุทยานเขาน้ำตกสี่ขีด

หากรวมกับป่าเขากระทุนส่วนที่เหลือแล้ว จะกลายเป็นพื้นที่ป่าที่มีขนาดใหญ่ของภาคใต้ (อ้างแล้ว, 2551)

อุทยานแห่งชาติเขานันเป็นต้นน้ำลำธารสำคัญที่ทำให้เกิดคลองขนาดใหญ่หลายสาย เช่น คลองกลาย คลองท่าท่น คลองท่าควาย คลองฝ้าย คลองผด ซึ่งสายน้ำเหล่านี้มีความสำคัญต่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรกรรมของราษฎรในท้องถิ่นและบริเวณใกล้เคียงสำหรับสภาพภูมิมีหินอัคนีเป็นส่วนประกอบใหญ่ของพื้นที่ โดยมีหินทราย หินดินดาน และหินปูนปะปนในบางพื้นที่ ซึ่งในส่วนของพื้นที่ที่เป็นเขาหินปูนจะมีถ้ำขนาดเล็กและขนาดใหญ่หลายแห่ง นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งที่พบแร่แบไรต์ แร่ดีบุกอีกด้วย (ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2552)

พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขานันได้รับอิทธิพลทั้งจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นเขตเทือกเขาสูง ทำให้มีฝนตกเกือบตลอดปี ส่งผลให้มีความชื้นสูงมาก สังคมพืชจึงเป็นสังคมป่าดิบชื้นเป็นส่วนใหญ่ มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ หลุมพอก จำปาป่า ตะเคียนทอง ไข่เขียว ตะเคียนทราย กระบากดำ เทพธำโร แดงเขา เสียดข้อ สะตอ ยมป่า สุธะรียง ประ พรหมไม้พื้นล่างยังประกอบด้วยเต่าร้าง หวายในสกุลต่าง ๆ ไผ่ชนิดต่าง ๆ เฟิร์น และพืชพวกเกาะบนต้นไม้อีกหลายชนิด

จากสภาพป่าที่เป็นผืนต่อเนื่องจากพื้นที่อื่น ทำให้พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขานันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด ได้แก่ สมเสร็จ หมูป่า ช้างป่า เลียงผา กระซัง อีเห็น ชะมด เม่น ชะนี พญากระรอกดำ บ่าง นกนานาชนิด ได้แก่ นกหัวว่า นกแว่นสีน้ำตาล นกกก ไก่ป่า นกเขาเปล้า นกตบยุง นกยางเขนดง สัตว์เลื้อยคลานหลายชนิด เช่น ตะขาบแก้มแดง กิ้งก่าบิน ตะกวด งู และปลาหลายชนิดที่พบเห็นในลำคลองสายใหญ่

นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติเขานันยังเหมาะแก่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามมากมาย เช่น น้ำตก คลองผด น้ำตกคลองเคียว น้ำตกคลองปาว วัดกรุงนาง ถ้ำหลวง สันเขื่อน ทะเลหมอก บ่อน้ำพุร้อน (อ้างแล้ว, 2552)

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวจึงมีผู้อพยพมาตั้งถิ่นฐานเพื่ออาศัยทรัพยากรในการดำรงชีวิตมาแต่อดีตก่อนประกาศเขตอุทยานแล้ว โดยมีทั้งชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่รายรอบซึ่งอยู่นอกเขตอุทยาน และส่วนที่อยู่ในเขตอุทยาน

รู้จักป่าประที่อุทยานแห่งชาติเขานัน

ป่าในเทือกเขานันมีความหลากหลายทางชีวภาพไม่แตกต่างไปจากเทือกเขาอื่น ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานครศรีธรรมราช แต่ที่เขานันมีต้นไม้และป่าชนิดหนึ่งที่หาได้ยากในพื้นที่อื่น ซึ่งในเขานันมีพืชชนิดนี้ขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่มากที่สุด จนถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีป่าสงวนพืชพิเศษชนิดนี้อยู่มากที่สุดในประเทศเลยก็ได้ พืชที่ว่านี้คือ “ต้นประ” ป่าที่ว่านี้คือ “ป่าประ” นั่นเอง

ภาพที่ 1 ป่าประที่เขานัน

ป่าประในเขตอุทยานแห่งชาติเขานันมีกระจายเป็นแหล่งเล็ก ๆ อยู่หลายย่อม แต่มีแหล่งใหญ่แหล่งหนึ่งที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกันถึง 3,000 – 4,000 ไร่ คือแหล่งที่อยู่ใกล้บ้านทับน้ำเต้า และบ้านห้วยตง ในปัจจุบันชาวบ้านเรียกป่าประแห่งนี้ว่าป่าประเขานัน ส่วนป่าประหย่อมเล็กอื่น ๆ จะมีชื่อเรียกเฉพาะไป โดยผืนป่าดังกล่าวจะเริ่มตั้งแต่เชิงเขาและไล่เรียงขึ้นไปตามพื้นภูเขา ใกล้ระยะยอดเขาก็จะหนาแน่นน้อยลง จนข้ามเขามาอีกฟากหนึ่งก็จะเริ่มหนาแน่นขึ้นแล้วก็ลาดลงมาเชิงเขาบ้านทับน้ำเต้ากับบ้านห้วยตงอยู่ชายป่าประผืนนี้ทั้งคู่ แต่อยู่คนละเหลี่ยมเขา ป่าประผืนนี้น่าจะเป็นป่าประผืนใหญ่ที่สุดในโลก

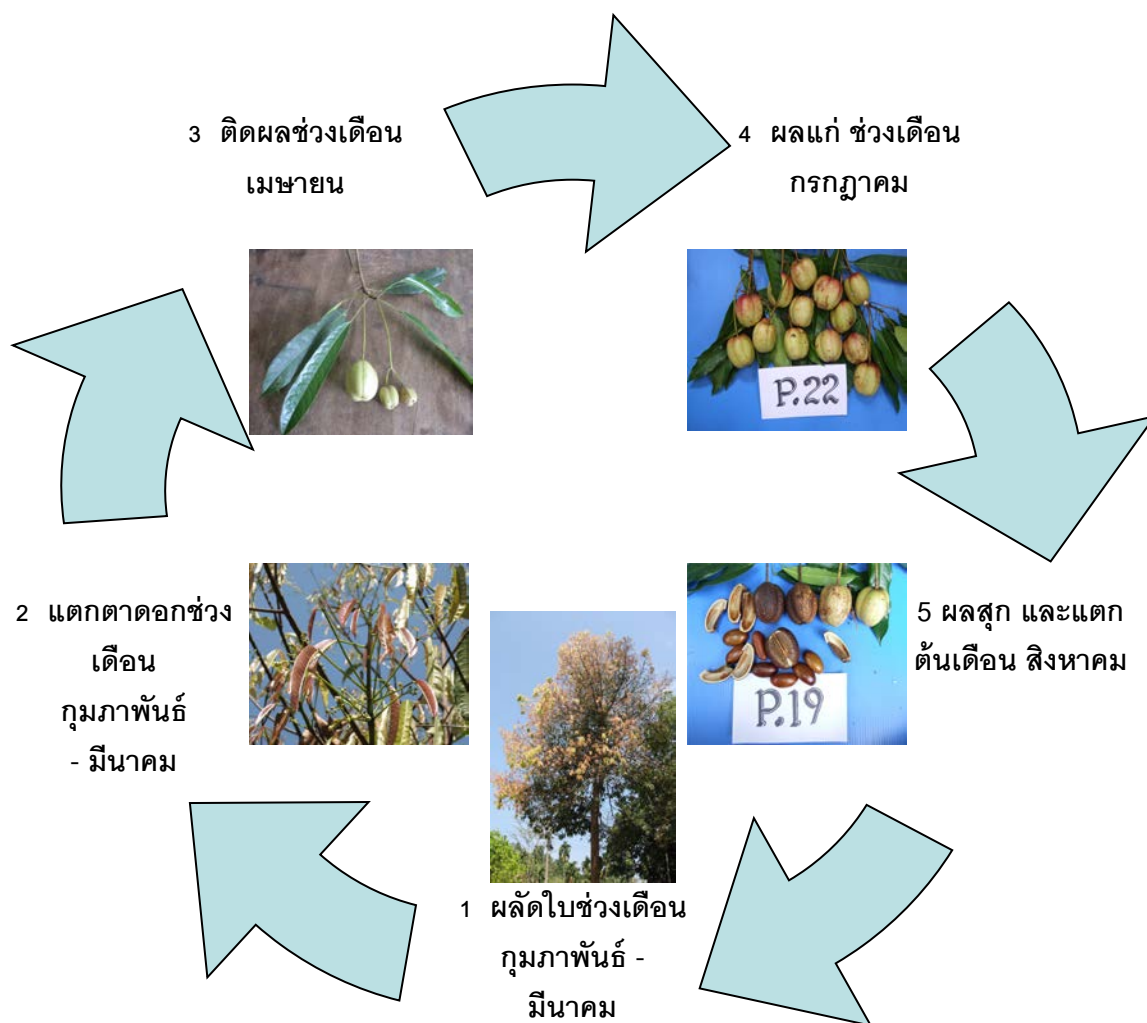
ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของป่าประคือต้นประ (*Elatiospermum tapos* Bl.) ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลำต้นสูงตรง ความสูง 20 – 40 เมตร เรือนยอดแผ่กิ่งก้านออกกว้าง เปลือกสี

น้ำตาลเข้ม มียางสีขาวที่เปลือกคล้ายยางพารา เปลือกหนา 1.5 – 3.0 เซนติเมตร เป็นพืชที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ใบของต้นประจะมีสีแดงเข้มตอนอกใหม่ และจะมีสีแดงจางลงเมื่อมีขนาดใหญ่ขึ้น จนมีสีเขียวและสีเขียวเมื่อใบสมบูรณ์ ต้นประจะผลัดใบร่วงพร้อมกันปีละ 1 ครั้งในช่วงเดือนมกราคม เพื่อลดการสูญเสียน้ำอันเนื่องมาจากการคายน้ำทางปากใบในช่วงฤดูร้อน และจะแตกยอดและออกช่อดอกใหม่พร้อมกันทั้งป่าในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคมของทุกปี ในช่วงที่ประแตกยอดจะออกช่อดอกใหม่นี้ต้นประจะแตกยอดอ่อนใบสีแดงอมชมพูไปทั่วทั้งป่า ซึ่งการแตกยอดอ่อนจะไม่มีช่วงเวลาที่จะเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ปริมาณน้ำฝน และความชื้นในแต่ละปี ผลเป็นแบบแห้ง (capsule) มี 3 พู ขนาดผลยาว 4.5 – 6.0 เซนติเมตร ผลกลมยาว (oblong) ผลแก่จัดและแตกในช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน เมื่อแตกเมล็ดจะร่วงลงดินผลละ 3 เมล็ด เปลือกเมล็ดบางและแข็ง มีสีน้ำตาลเป็นมัน เมล็ดยาวประมาณ 3 – 4 เซนติเมตร เนื้อในเมล็ดสีขาว (วิสุทธิ ไบไม้ และรังสิมา ตัณฑเลขา, 2550, 21-22)

ตารางที่ 1 แสดงวงจรชีวิตต้นประ (Elatiospermum tapos Bl.) ตระกูล EUPHORBLACEAE

ช่วงชีวิต	ช่วงเวลา
เดือนที่ประผลัดใบ เริ่มผลัดใบ	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์ – มีนาคม
ระยะเวลาที่ประผลัดใบ	ทั้งหมดประมาณ 40 วัน
ประแตกตาดอก	ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม
ระยะเวลาแตกตาดอก	ประมาณ 45 วัน
ประติดผล	ประมาณเดือน เมษายน
ระยะผลแก่	ประมาณเดือน กรกฎาคม
ผลสุกแตก	ประมาณต้นเดือน สิงหาคม

ที่มา: (มัลลิกา เจริญสุธาสินี, 2551)

ภาพที่ 2 แสดงระยะเวลาดังแต่ต้นประผลัดใบ – ผลสุก (ประแตก)

หมายเหตุ ระยะเวลาของแต่ละปี อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับปริมาณของน้ำฝน
อุณหภูมิ ความชื้น ณ ปีนั้น ๆ

ป่าประทำหน้าที่ทางระบบนิเวศที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นป่าต้นน้ำ เพราะต้นประนี้ถือเป็นพืชเสถียร (climax species) ที่จะขึ้นในป่าที่มีความสมบูรณ์ ต้นที่โตเต็มที่มีความสูงมากถึง 40 เมตร แผ่กิ่งก้านในแนวค่อนข้างทำมุมกว้างกับลำต้น ทรงพุ่มใหญ่ ดังนั้นจึงมีบทบาทในการช่วยชะลอและซับน้ำฝนในพื้นที่ต้นน้ำได้ดี

ลูกประเป็นแหล่งอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรตแก่สัตว์นานาชนิด เช่น หมูป่า กระรอก กระแต หนู เม่นธรรมดา เม่นหางพวง เก้ง เป็นต้น ทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ การถ่ายทอดพลังงาน และหมุนเวียนแร่ธาตุในระบบนิเวศให้สมบูรณ์มากขึ้น

ทั้งนี้ป่าประไม่ได้หมายความว่าป่านั้นมีเฉพาะต้นประ แต่คือป่าที่มีต้นประเป็นหลักและมีพืชอื่นขึ้นแซมอยู่ด้วย ทั้งต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นไม้เนื้อแข็งเหมาะสำหรับการก่อสร้าง เช่น ไม้หลุมพอง ไม้ตะเคียน ไม้หอม ไม้สุหรียญ ไม้จำปาป่า ไม้หมาก และพืชอีกหลายชนิดที่ชาวบ้านอาศัยเก็บไปเป็นอาหาร เช่น มังคุดป่า รวงสาปป่า เงาะป่า มะปริง มะปราง มะไฟป่า ลูกเตียน (ลักษณะคล้ายลูกกระท้อนแต่เล็กกว่าและมีรสชาติหวานกว่า) กำไล (มีลักษณะเป็นพวง ผลใหญ่ประมาณหัวนิ้วโป้ง พวงหนึ่งมีประมาณ 20-50 ลูก เมื่อสุกผลจะสีส้มสด) สะตอ ผักเหียง ลูกเนียง และลูกนาง

นอกจากนี้ในป่าประเขานั้นยังมีสัตว์อยู่หลายชนิด เช่น หมูป่า กวาง ฟาน (อีเก้ง) มดสัง (พังพอน) เม่น ไก่ป่า และนกชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

ชุมชนที่ใช้ประโยชน์ป่าประ

ป่าประที่งานวิจัยนี้สนใจศึกษาคือป่าประผืนที่มีพื้นที่ 3,000 – 4,000 ไร่ ที่อยู่ใกล้ชุมชนบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตงดังกล่าว ชุมชนที่อยู่ใกล้ป่าประแห่งนี้คือชุมชนบ้านทับน้ำเต้าและชุมชนบ้านห้วยตง โดยหากใครจะเข้าไปเก็บลูกประก็สามารถเข้าไปได้ทั้งทางบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตง

การพิจารณาถึงช่วงเวลาที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประแห่งนี้ เริ่มตั้งแต่การเกิดขึ้นของชุมชนบ้านปากลง ซึ่งอยู่ห่างจากป่าประโดยเส้นทางเดินเท้าประมาณ 4-5 กิโลเมตร มีหลักฐานทางราชการระบุว่า “ปี พ.ศ. 2457 ได้ตั้งนายปกครองหมู่บ้าน และตั้งชื่อบ้านปากลง” (แผนชุมชนบ้านปากลง, 2553, 3) จึงพอสันนิษฐานว่าหมู่บ้านแห่งนี้มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านปากลงถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปากลงว่าชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านปากลงนั้นเป็นคนรุ่นปู่ตายายอพยพมาจาก อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยต้องการหนีจากการเก็บภาษีที่ที่ชาวบ้านเรียกว่า “หนี้สี่บาท” ซึ่งเป็นภาษีที่เก็บแทนการเกณฑ์แรงงาน ถ้าชาวบ้านคนไหนไม่มีเงินจ่ายและ

ไม่ยากถูกเกณฑ์แรงงานก็จะหลบหนีเจ้าหน้าที่มาอยู่ป่า (สวัสดิ์ มะค่อม, สัมภาษณ์) จากนั้นก็มีคนจากที่อื่น ๆ อพยพมาสมทบ เช่น จากอำเภอปากพนัง อำเภอสิชล และอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านกลุ่มหลัง ๆ ที่อพยพเข้ามาก็ต้องการบุกเบิกที่ทำกินเป็นสำคัญ

ต่อมาเมื่อ 40 กว่าปีที่แล้ว มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งครัวเรือนมากขึ้นเนื่องจากการสัมปทานแร่แบไรต์ที่บริเวณเขาไม้ไผ่ ซึ่งมีการถากถางป่าสร้างถนนเป็นเส้นทางลำเลียงแร่จากเขาไม้ไผ่ลงไปยังพื้นล่างในเขตอำเภอท่าศาลา ชาวบ้านได้อาศัยเส้นทางนี้ขึ้นไปบุกเบิกพื้นที่ทำกินในเขตพื้นที่ใกล้เส้นทางลำเลียงแร่ดังกล่าว บ้างก็สร้างบ้านเรือนอยู่สองข้างทางถนนลำเลียงแร่ บริเวณบ้านปากลงก็มีผู้คนเข้าไปหักร้างถางพงเพิ่มเติมอีกมาก จนมีอาณาเขตหมู่บ้านขยายขึ้นไปถึงบริเวณเขาไม้ไผ่ ซึ่งเป็นแหล่งสัมปทานแร่ มีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึงเกือบ 100 ครัวเรือน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่บุกเบิกป่าทำสวน และปลูกข้าว รวมถึงการเก็บหาของป่ามาบริโภคและเริ่มมีการนำของป่าบางชนิดไปจำหน่ายยังตลาดโรงเหล็กและตลาดท่าศาลาด้วยแล้ว ส่วนลูกประในขณะนี้ชาวบ้านก็เก็บมาใช้ประโยชน์แล้วเช่นกัน แต่ยังเก็บมาบริโภคเป็นหลักและนำไปฝากญาติมิตรที่อยู่ห่างไกลออกไปบ้าง

เมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่แล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งจากชุมชนได้ขยับขยายไปตั้งครัวเรือนห่างจากบ้านปากลงเดิมมาทางทิศเหนือประมาณ 4-5 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่ป่าประ คือบ้านทับน้ำเต้า ในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากในบริเวณดังกล่าวมีการตัดถนนผ่านไปยังแหล่งแร่บริเวณเขาไม้ไผ่ จึงมีชาวบ้านทั้งจากปากลงที่แต่งงานและต้องการแยกครัวเรือนได้ขยับขยายเข้าไปบุกเบิกที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ส่วนคนจากที่อื่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มเติมนอกจากจะขอแบ่งปันที่ดินจากเครือญาติแล้วก็สามารถบุกเบิกป่าเป็นที่ตั้งครัวเรือนและที่ทำกินได้ โดยในครั้งแรกยังคงเรียกหย่อมบ้านที่เกิดขึ้นนี้ว่าบ้านปากลงตามหมู่บ้านเดิม กระทั่งเมื่อ พ.ศ.2542 ทางราชการได้ประกาศแบ่งเขตหมู่บ้านใหม่ บ้านทับน้ำเต้าจึงกลายเป็นหมู่ที่ 8 ตำบลกรุงชิง จนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนบ้านห้วยตงอยู่ถัดไปคนละเหลี่ยมเขากับบ้านทับน้ำเต้า เมื่อก่อนพื้นที่ในเขตชุมชนบ้านห้วยตงมีลักษณะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ สภาพพื้นที่เป็นเนินเขาลาดเอียง ใกล้ไปทางเขานันเมียว ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากเขต อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเขตพื้นที่ป่าดังกล่าว โดยหมู่บ้านแห่งนี้เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อประมาณ 28 ปีที่แล้ว ในระยะแรกหมู่บ้านนี้มีกันประมาณ 20 ครัวเรือน เดิมยังอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ 8 (หมู่เดียวกับบ้านปากลง) ตำบลกรุงชิง อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช (หมู่บ้านในเขต ต.กรุงชิงได้เปลี่ยนไปสังกัดกิ่งอำเภอนบพิตำในปี 2538 และเป็นอำเภอนบพิตำในปี 2550)

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2542 ทางราชการได้แบ่งเขตการปกครองบ้านห้วยตงใหม่เป็น หมู่ 7 ตำบลกรุงชิง กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กล่าวได้ว่าในอดีตกลุ่มคนจากบ้านปากลงคือกลุ่มคนหลักที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าประ และเมื่อเกิดบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตงแล้ว กลุ่มคนจาก 2 บ้านนี้คือกลุ่มคนหลักที่เข้าไปใช้ประโยชน์ป่าประ คนจากปากลงก็เข้าไปใช้ประโยชน์น้อยกว่า

อย่างไรก็ตามในทุกช่วงที่ผ่านมาก็มีชาวบ้านจากชุมชนที่อยู่ห่างออกไปเข้ามาเก็บของป่า ในป่าประอยู่บ้าง แต่ว่าก็เป็นเพียงบางครั้งบางคราว และต่างก็รู้จักกับชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้ ป่าประดี และยอมรับสิทธิที่มีมากกว่าของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนใกล้ป่า

ปัจจุบันบ้านทับน้ำเต้ามีครัวเรือนทั้งหมด 189 ครัวเรือน มีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ได้แก่ สวนยาง สวนผลไม้ สวนสมรม สวนหมาก และการหาของป่า สำหรับการเก็บลูกประนั้นพบว่าเก็บกัน ทุกครัวเรือน ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 60 เก็บขายด้วย เก็บสะสม หรือนำมาฝูประมาณร้อยละ 40 ของครัวเรือน นอกจากนี้ก็มีการเก็บลูกเนียง ลูกนาง เป็นต้น

ส่วนห้วยตงปัจจุบันมีครัวเรือนทั้งหมด 150 ครัวเรือน อาชีพหลักของครัวเรือนคือการทำ สวนเช่นกัน โดยร้อยละ 60 ทำสวนยาง ร้อยละ 40 ทำสวนผลไม้ ส่วนการเก็บของป่าในป่าประนั้น ทำกันทุกครัวเรือน ซึ่งพบว่าทุกครัวเรือนเก็บลูกประ ในจำนวนนี้ร้อยละ 50 เก็บไปขายด้วย นอกจากนี้ก็มีเก็บน้ำฝู สะตอ ลูกเหริ่ง ลูกเนียง ลูกนาง เป็นต้น

ลักษณะการใช้ประโยชน์ป่าประ

ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านและจากพื้นที่ใกล้เคียงจะใช้ประโยชน์จากป่าประหลายลักษณะ ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากต้นประโดยตรงคือ การเก็บลูกประ การใช้ไม้เนื้อแข็งที่ขึ้นอยู่ในป่าประ เพื่อการก่อสร้าง และการเก็บของป่าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในป่าประ เช่น สะตอ ลูกเหริ่ง ลูกเนียง ลูกนาง น้ำฝู เป็นต้น

การเก็บเมล็ดลูกประนั้นเก็บมาเพื่อทำเป็นอาหาร โดยในปีหนึ่งจะหาได้เพียง 1 ครั้งในช่วง เดือนสิงหาคมถึงกันยายน ลูกประจะมีลักษณะเป็นพวงขนาดใหญ่ประมาณเท่ากำปั้น ในลูกประแต่ละลูก จะมีเมล็ดหลายเมล็ด ซึ่งตามปกติจะมี 3 เมล็ด เมื่อลูกประแก่ได้ที่และต้องแสงแดดก็จะแตกออก แรงแตกดังกล่าวกว่าจะดีดเมล็ดให้กระจายล่องห่างออกไปจากโคนต้น เมล็ดลูกประจะมีลักษณะ กลมยาวรี ขนาดใหญ่ประมาณหัวนิ้วโป้ง ยาวประมาณ 2 นิ้ว

ภาพที่ 3 ลูกประ

ชาวบ้านจะเก็บเมล็ดลูกประที่ร่วงมานี้ไปบริโภค แต่จะเรียกเมล็ดลูกประว่า “ลูกประ” ดังนั้นคำว่า “ลูกประ” ที่เรียกกันทั่วไปจึงหมายถึงเมล็ดลูกประ ซึ่งงานวิจัยนี้ก็จะเรียกลูกประในความหมายนี้เช่นกัน โดยชาวบ้านจะนำลูกประไปประกอบอาหาร ส่วนมากได้แก่การนำไปใส่ในแกงไตปลา แกงส้ม การนำไปเผาไฟแกะเปลือกออกเอาเนื้อไปตำรวมกับน้ำพริก ที่นิยมกันมากและถือว่าเป็นการถนอมอาหารด้วยการนำไปดอง แล้วนำไปแกงส้ม ซึ่งการดองดังกล่าวสามารถเก็บไว้ได้นาน และมีรสชาติแปลกไปกว่าการใช้ลูกประสด

ภาพที่ 4 ลูกประดอง

นางอารมณี งามผ่องใส (สัมภาษณ์) เจ้าของร้านอาหารครัวกรุงชิงผู้มีประสบการณ์ในการทำอาหารมากกว่า 6 ปี เล่าถึงวิธีการนำลูกประมาใช้ประโยชน์โดยการดองว่า เมื่อเก็บหาลูกประดิบมาได้จากป่าประแล้ว ชาวบ้านก็จะนำลูกประดิบมาแช่น้ำประมาณ 4 – 5 ชั่วโมง แล้วจึงนำลูกประ

ไปต้มโดยไม่ต้องต้มให้เปื่อย ต้มพอให้ลูกประสุกก็นำลูกประที่ต้มแล้วไปใส่ขวดโหลที่เตรียมไว้ ต่อจากนั้นก็ใส่น้ำพอประมาณโดยให้ปริมาณน้ำจมลูกประที่ใส่ไว้แล้วค่อยใส่เกลือ ทั้งนี้หากจะให้ลูกประดองมีรสชาติอร่อยยิ่งขึ้นชาวบ้านก็จะมีเคล็ดลับในการดองคือการใส่น้ำตาลทรายประมาณ 1 - 2 ช้อนโต๊ะ เพื่อลูกประจะได้เปรี้ยวเร็วขึ้น และลูกประจะกรอบ การเก็บรักษาก็จะเก็บไว้ได้นานยิ่งขึ้น

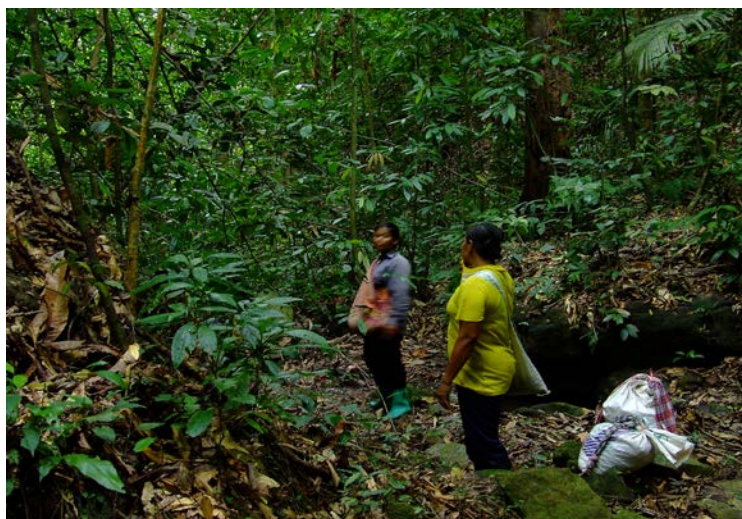
จากงานศึกษาเรื่องมูลค่าทางเศรษฐกิจป่าประต่อวิถีชุมชนบนเขานันของระวี ถาวร (2551, 92) ปรากฏผลการศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจของลูกประในช่วงเก็บหาปี พ.ศ.2550 ช่วงวันที่ 20 สิงหาคม - 20 กันยายน ของบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตง พบว่ามีปริมาณเก็บหาลูกประจากป่าที่ผ่านระบบการซื้อขายในจุดรับซื้อในชุมชน 97,036.5 กิโลกรัม หรือ 97 ตัน เฉลี่ยวันละ 3.2 ตัน มีมูลค่ารวมกว่า 1,259,550 บาท ทำให้มีเงินสะพัดหมุนเวียนในชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าวเฉลี่ยวันละ 41,238 บาท มีมูลค่าการซื้อขายต่อวันมากที่สุดที่ 80,641 บาท โดยผู้เก็บหาเฉลี่ยวันละ 117 คน กลุ่มผู้เก็บหาเป็นทั้งเป็นคู่ และเป็นกลุ่มทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ภาพที่ 5 ชาวบ้านนำลูกประที่เก็บหามาได้ จำหน่ายแก่แม่ค้าในจุดรับซื้อบริเวณปากทางเข้าป่าประชุมชนบ้านทับน้ำเต้า

ส่วนการตัดไม้ นั้นพบว่าชาวบ้านอาศัยตัดไม้เนื้อแข็งที่ขึ้นอยู่ในป่าประ เช่น ไม้หลุมพอ ไม้หอม ไม้ตะเคียน ไม้หอม ไปสร้างสิ่งก่อสร้างที่จำเป็น เช่น บ้านเรือน ยุ้งข้าว สมัยก่อนการสร้างสิ่งก่อสร้างดังกล่าวนี้ชาวบ้านไม่ต้องซื้อไม้เลย การตัดไม้ดังกล่าวได้ถูกสั่งห้ามไปเมื่อทางราชการ

ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขานัน และป่าประเป็นป่าที่อยู่ในเขตอุทยานด้วย จะมีอยู่บ้างก็เป็น การลักลอบตัด

ภาพที่ 6 การเก็บของป่าในป่าประ

สำหรับการเก็บของป่านั้น ชาวบ้านอาศัยเก็บของป่าหลายประเภทมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน แม้เมื่อประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแล้วชาวบ้านก็ยังสามารถเข้าไปเก็บของป่าได้ ในปัจจุบันชาวบ้านไม่เพียงเก็บของป่าเพื่อบริโภคเท่านั้นแต่ยังเก็บไปขายด้วย โดยมีแม่ค้าเข้าไป รับซื้อถึงใกล้บ้าน และกล่าวได้ว่าการหาของป่านำรายได้มาสู่ครัวเรือนที่ยังเก็บของป่าไม่น้อย ครัวเรือนจำนวนหนึ่งอาศัยการเก็บของป่าเป็นรายได้หลักของครอบครัว ของป่าที่ชาวบ้านเก็บเป็นหลัก ในปัจจุบันได้แก่ สะตอ ลูกเหวี่ยง ลูกเนียง ลูกนาง และน้ำผึ้ง